

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 5, 2020 | 28.05.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.2)

УДК 336.7:343.5

*В. В. Русін,
д. е. н., професор кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-2883-4563
О. Ю. Корначук,
студентка, Національний університет «Львівська політехніка»,
ORCID ID: 0000-0003-1675-8126*

РИЗИКИ ЗАЛУЧЕННЯ БАНКІВ ДО СХЕМ ВІДМИВАННЯ ГРОШЕЙ

*V. Rysin
Doctor of Economic Sciences, Professor of Department of Finance,
Lviv Polytechnic National University
O. Cornachuk
Student, Lviv Polytechnic National University*

RISKS OF INVOLVEMENT BANKS TO MONEY LAUNDERING SCHEMES

Банківський сектор відіграє вирішальну роль у механізмі функціонування економіки. З огляду на це, поширення явищ легалізації кримінальних доходів та залучення банків до таких операцій створює загрозу для фінансової безпеки держави. Зважаючи на поточну економічну ситуацію в Україні слід констатувати значний рівень ризиків використання банків для цілей відмивання грошей. Систематизовано методологію здійснення операцій з легалізації кримінальних доходів з використанням банків шляхом аналізу даних про діяльність банківського сектора та обсяги підозрілих операцій, що публікуються регуляторами фінансового сектора. Ефективна імплементація банками систем контролю та здійснення комплексної оцінки ризиків, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих кримінальним шляхом, дозволить банківським установам своєчасно застосовувати необхідні методи захисту та перевірки як у процесі ідентифікації (верифікації) клієнта, так і під час моніторингу його фінансових операцій упродовж всього періоду ділових відносин. Формалізована схема виявлення ймовірних ризиків дозволить сконцентрувати належну увагу на тих клієнтах, рівень ризику яких оцінено як високий у контексті відмивання грошей. Обґрунтовано, що діюча в Україні система фінансового моніторингу більшою мірою орієнтована на виявлення підозрілих фінансових операцій, в той же час рівень притягнення їх бенефіціарів до відповідальності та конфіскації коштів кримінального походження залишається критично низьким. Ступінь залучення банків до операцій з легалізації кримінальних доходів значним чином залежить від рівня ураження економіки кримінальними та тіншовими грошовими потоками. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо виявлення шляхів скорочення обсягів тіншової економічної діяльності, що сприятиме зниженню ризику використання банків у різноманітних легалізаційних схемах. Поряд з тим, актуальним також є питання вдосконалення банківських систем управління

ризиками відмивання грошей з огляду на появу нових високоризикованих фінансових інструментів.

The banking sector plays a crucial role in the mechanism of functioning of the economy. Against this background, the spread of criminal proceeds and the involvement of banks in such operations pose a threat to the financial security of the state. Given the current economic situation in Ukraine, it should be noted a significant level of risk of using banks for money laundering purposes. The methodology for conducting transactions on the legalization of criminal proceeds with the use of banks has been systematized by analyzing data on banking sector activity and the volume of suspicious transactions published by financial sector regulators. Effective implementation the systems of control and comprehensive assessment of risks associated with the laundering of criminal proceeds by banks will allow banking institutions to apply the necessary methods of protection and verification in a timely manner both in the process of customer identification (verification) and financial transactions monitoring during the whole period of business relations. A formalized scheme for identifying probable risks will allow attention to be focused on those clients whose risk level is rated as high in the context of money laundering. Nowadays the anti-money laundering system in Ukraine is preferably focused on the detection of suspicious financial transactions, while at the same time the level of criminal liability of their beneficiaries and confiscation of criminal funds remains relatively low. The extent to which banks are involved in criminal revenue legalization operations is highly dependent on the level of the economy affection by shadow and criminal money flows. Prospective directions for further research deal with the identification of ways to reduce the volume of shadow economic activity, which will help to reduce the risk of using banks in various money laundering schemes. At the same time, given the emergence of new high-risk financial instruments, the issue of improving banking procedures for managing money laundering risks is also relevant.

Ключові слова: банк; ризик; відмивання грошей; фінансові потоки; легалізація кримінальних доходів; фінансовий моніторинг.

Keywords: bank; risk; money laundering; financial flows; criminal revenue legalization; financial monitoring.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування економіки України відмивання грошей та пов'язані з ним економічні і кримінальні процеси є одним із вагомих чинників, що уповільнюють економічний розвиток та зумовлюють виникнення регресійних явищ. Процеси легалізації кримінальних доходів, які на сьогодні практично не можуть бути реалізовані без залучення фінансових інституцій, мають значний негативний вплив не лише на економіку України, а й інших держав. З огляду на це, міжнародні організації та фінансові установи дедалі більше зорієнтовані на створення чітких та ефективних правил та процедур для запобігання залученню банківських та інших фінансових установ до реалізації операцій з відмивання коштів, отриманих від кримінальної чи тіньової економічної діяльності, а також в результаті ухилення від сплати податків. Закономірно, що банківські установи перебувають у зоні високого ризику щодо ймовірності їх використання у подібних схемах, адже через них проходить переважна частина усіх грошових потоків економіки.

Зважаючи на викладене, недооцінка наявних ризиків банківського сектора може призвести до його ураження кримінальними фінансовими потоками та у кінцевому результаті – до різкого зростання юридичних та репутаційних ризиків банків, чи навіть проблем системного характеру. Це вимагає продовження досліджень щодо пошуку та розробки найбільш ефективних процедур і практик для протидії відмиванню грошей у банківському секторі задля забезпечення його фінансової стійкості та підвищення рівня довіри суспільства до банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років проблемі відмивання грошей та ризикам, які вона генерує для банківського сектору, приділено значну увагу серед науковців та практиків. Серед вітчизняних вчених, що присвятили свої дослідження цій тематиці, можна виділити праці Колодізева О. М. та Плєскуна І. В., які досліджували сутність і визначення проблем реалізації фінансового моніторингу в сучасних умовах розвитку економіки [8, с.189-190]; Глушченка О. О. і Семенген І.Б., що виявили особливості застосування ризик - орієнтованого підходу у процесі антилегалізаційного фінансового моніторингу [5, 180-191]; Болгар Т. М., яка дослідила та описала фінансову безпеку банків в умовах ринкової трансформації

економіки України[4]; Коваленко В.В., що розглядає ризики відмивання грошей через банки у зв'язку із розвитком цифрової економіки та використанням електронних грошей [8]; Примостки Л. О. - щодо теорії та практики управління банківськими ризиками [10, с. 29]; Барановського О.І., що розглядає ризики відмивання грошей як загрозу фінансовій безпеці країни [1]; Уткіної О. В., що опублікувала працю, присвячену характеристиці управління банківським ризиком відмивання коштів та фінансування тероризму і дослідженню напрямів його вдосконалення [13, с.217-220]; Бережного О., що дослідив ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в загальній системі банківських ризиків [3, с.3]. Що стосується зарубіжних джерел, то варто виділити праці А. Ірвін, що аналізує типології відмивання грошей і фінансування тероризму в глобальному масштабі [16], Д. Масчіандаро, що розглядає відмивання грошей через призму глобальних фінансових злочинів [17]; М.Вебера та ін., що досліджують взаємозв'язок відмивання грошей і торгівлі людьми [19]; М. Кемпбелл-Вердьюн, що розглядає особливості протидії відмиванню грошей у фінансовому секторі з огляду на поширення криптовалют [14]; Х. Калдера та ін., що запропонували методику застосування автоматизованих систем протидії шахрайству та відмиванню грошей [15]. Поряд з тим, низка міжнародних організацій – Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків, Група з розробки заходів протидії відмиванню грошей (FATF) – упродовж останніх років опублікували низку досліджень та практичних рекомендацій стосовно зниження ризиків використання фінансових установ для цілей відмивання грошей [7; 18].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ризиків, що виникають у процесі банківської діяльності внаслідок високої ймовірності проходження кримінальних грошових потоків через банки, розробка шляхів запобігання залученню банків до реалізації схем легалізації кримінальних доходів в Україні.

Теоретичною основою дослідження є інформація міжнародних та вітчизняних фінансових установ щодо специфіки здійснення операцій з легалізації кримінальних доходів з використанням банків. У процесі дослідження використано дані Державної служби фінансового моніторингу України щодо обсягів та кількості операцій з відмивання грошей у 2016-2019 роках, а також дані Національного банку України щодо діяльності банківського сектора. На основі аналізу зазначених даних систематизовано методологію здійснення операцій легалізації кримінальних доходів з використанням банків та визначено шляхи мінімізації ризиків залучення банків до таких операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський сектор відіграє стабільно важливу роль у становленні економіки та фінансової системи країни, відіграючи в тому числі і роль своєрідного «буфера» на шляху потрапляння до офіційного грошового обороту коштів кримінального походження. Часто саме банки, які виконують функції фінансового посередництва щодо залучення і розміщення коштів та є суб'єктами первинного фінансового моніторингу, надсилають повідомлення про здійснення незаконних фінансових операцій до уповноважених органів.

Закономірно, що значний рівень тіньової економіки, який характерний для сучасної України, створює низку ризиків для банків у контексті значної ймовірності здійснення операцій з коштами сумнівного походження. У літературних джерелах часто можна зустріти тлумачення банківського ризику як ймовірності недоотримання доходів або втрат власних ресурсів внаслідок здійснення певних операцій. Існують досить різноманітні банківські ризики: кредитні ризики, ризики втрати ліквідності, ринкові та операційні, валютні, тощо. Зважаючи на високу конкуренцію між банками, яка постійно зростає, традиційні операції не приносять дедалі менше прибутків. Тому банки намагаються активно запроваджувати нові продукти і послуги та пропонувати своїм клієнтам новітні фінансові інструменти. Це стає причиною все більшої диверсифікації банківських операцій, проте таке розширення продуктового ряду може мати і негативні наслідки. Адже доволі часто саме новітні та недостатньо вивчені інструменти використовуються для спекулятивних дій з метою отримання прибутків, приховування реальної вартості об'єктів, ухилення від сплати податків, а також для відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом [8].

Однією із тенденцій розвитку сучасного фінансового ринку є суттєве зменшення обсягів використання готівки та проведення переважної частки розрахунків в безготівковій формі. Тому зловмисники, що отримують прибутки готівкою, змушені максимально швидко розмістити кошти у легальній фінансовій системі, уникнувши при цьому підозр щодо джерел отримання доходу. Можна виділити певні етапи процесу відмивання грошей з використанням банків, які демонструють порядок дій (рис. 1).

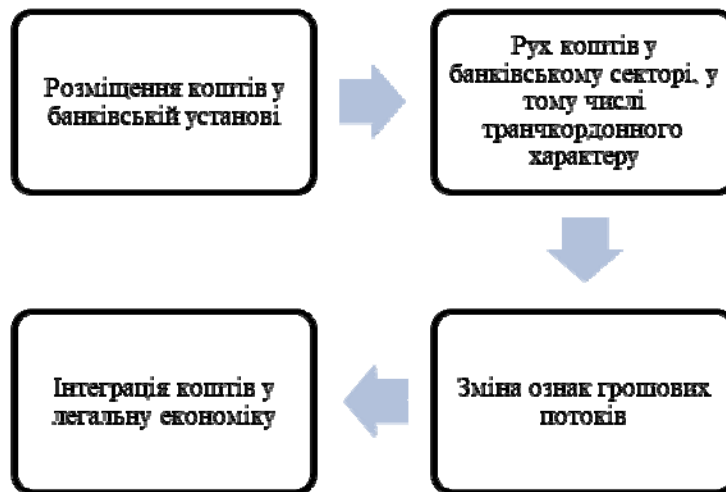

Рис. 1. Етапи відмивання грошей з використанням банків
Джерело: сформовано авторами за даними [9]

Незаконно отримані кошти потрапляють до фінансової системи тої чи іншої країни шляхом їх розміщення в банківській установі. У подальшому запускаються процеси маскування джерел походження коштів та їх віддалення від цього джерела. Для цього може використовуватися кредитування фіктивних компаній, які у свою чергу здійснюють оплату певних послуг третьої компанії. У випадку, коли за кошти, отримані злочинним шляхом, здійснюється купівля певних матеріальних чи фінансових активів, то вони автоматично потрапляють в реальний сектор економіки країни, і легалізуються внаслідок проведення подальших операцій.

Головною метою етапу інтеграції коштів є інвестування їх в легальну економічну систему, щоб в правоохоронних органів не з'явилися підозри щодо законності джерела їх походження. Поширеним способом приховування та легалізації коштів через банк є використання одиничних рахунків. Так зловмисники можуть під виглядом певної фірми (досить часто невідомої, або такої, що утворилася менше ніж протягом одного року) відкривати рахунки в різних банках, відповідно розпорошуючи «брудні» гроші в таких частках, які б не викликали зайвих підозр, а далі з ними були б здійснені маніпуляції, що призводять до узаконення даних коштів [5].

У випадку здійснення платежів за неіснуючі угоди та послуги мова йде про процедури, коли зловмисники фальсифікують документи, в яких вказують умови договору та суму оплати, яку потрібно перевести через банк. Зазвичай в таких угодах мова йде про певні послуги, за які потрібно провести оплату, рідше можуть вказувати купівлю окремих товарів. Адже за договором, в яких фігурують якісь матеріальні речі, пізніше можна довести, що їх не існувало в реальності, тоді як послуги не мають ніякого фізичного підтвердження і їх правдивість дуже складно підтвердити при наявності якісно підроблених документів [12].

Ще одним із поширених методів відмивання грошей, отриманих від злочинної діяльності, є нарахування через банк виплат під виглядом заробітної плати чи певної винагороди (фінансової допомоги, компенсації чи безвідсоткового кредиту), яка здійснюється на користь якоїсь фізичної особи чи організації. Завдяки подібним операціям з допомогою банківських установ можуть відмиватись чи приховуватись від оподаткування значні суми коштів. Зрозуміло, що подібні дії злочинців суттєво підривають економічну стабільність країни та гальмують розвиток економіки [2].

Ураховуючи вищевикладене, важливої ролі набуває дотримання банками принципу належної обачності щодо клієнтів, зокрема до тих, яких варто віднести до високоризикованих категорій:

- компанії, які надають посередницькі послуги на ринку цінних паперів. Саме з їх допомогою досить часто фізичні особи, які хочуть приховати джерело доходів, проводять операції з купівлі-продажу цінних паперів, які можуть повторюватись багато разів, поки не можна буде приховати потрібну суму коштів. Окрім того, причиною підвищеної уваги до таких компаній є те, що іноді вони можуть бути пов'язані із шахрайськими схемами;
- підприємства, які переводять досить великі кошти за послуги, надання яких важко підтвердити;
- маловідомі та недавно створені підприємства, які відкривають рахунки у великій кількості банків для розпорошування коштів;
- юридичні чи фізичні особи, які здійснюють благодійні виплати через банк на допомогу програм, або окремих осіб, яких в реальності не існує;
- юридичні та фізичні особи, які займаються збитковою діяльністю, але досить довго функціонують і мають достатньо коштів на рахунках в банках;
- юридичні особи, які під виглядом заробітних плат, компенсацій, премій перераховують через банк кошти фізичним особам, які, зазвичай, є підставними, або не існують;

• публічні діячі, що можуть бути пов'язані із корупційними схемами та хабарництвом, і намагаються приховати джерела свого багатства шляхом оформлення активів на пов'язаних осіб, чи створення ілюзії процвітаючого бізнесу родичів.

Цей перелік може бути значно більш розширеним, адже зміна ситуації в економіці і на фінансовому ринку зумовлює появу нових технологій і у сфері відмивання грошей. Зважаючи на це, важливого значення набуває розробка дієвих заходів та інноваційних процедур як для виявлення підозрілої діяльності, що може мати відношення до відмивання грошей, так і для належної ідентифікації клієнтів, що до такої діяльності причетні.

Аналіз даних Держфінмоніторингу України показав, що банки упродовж 2016-2019 рр. подали понад 99% повідомлень про підозрілі фінансові операції (рис. 2).

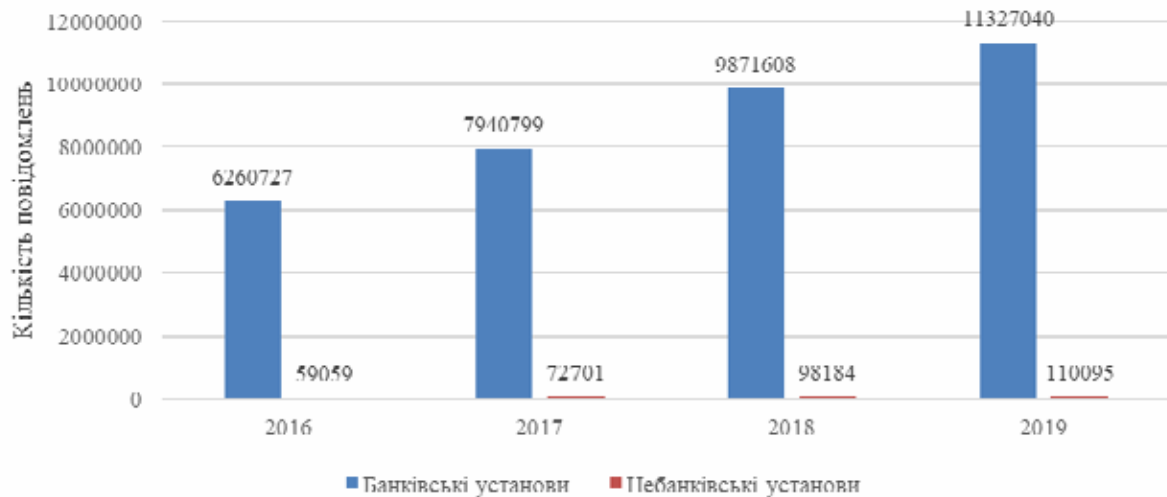

Рис. 2. Динаміка фінансових операцій, взятих на облік протягом 2016-2019 рр.

Джерело: складено авторами за даними [6]

Слід зауважити зростаючу динаміку кількості повідомлень, а також надзвичайно малу їх кількість, отриману від небанківських установ. Певним чином це може бути пояснене меншою кількістю операцій, проте необхідно також визнати факт недостатньо ефективної системи контролю за діяльністю, пов'язаною з відмиванням грошей, у небанківському секторі.

Кожен банк, який дбає про свою репутацію та несе свідому відповідальність за здійснені операції, повинен дотримуватись як вимог чинної законодавчо-нормативної бази, так і міжнародних стандартів щодо протидії відмиванню грошей. Для того, щоб краще зрозуміти ризики, що є передумовою для легалізації коштів, варто їх певним чином систематизувати. Причиною виникнення ризику використання банків для цілей відмивання грошей часто називають сукупність юридичного, технологічного, інформаційного та морального ризиків (рис. 3).

Рис. 3. Причини виникнення ризику легалізації незаконно отриманих коштів

Джерело: складено авторами за даними [5]

Моральний ризик відокремлює у своїх роботах Т. Болгар. Ключовою особливістю цієї категорії є ситуація, коли одна сторона договору, яка володіє інформацією, необхідною для прийняття певних рішень, зацікавлена у певних моментах, які відрізняються від інтересів іншої сторони, яка є особою, що затверджує таке рішення. Існують певні підвиди морального ризику, які можна розглядати з різних сторін. Тому, є ризики які: утворюються у процесі взаємостосунків банку і клієнта, тобто саме клієнт може нести моральний ризик відмивання коштів; утворюються через працівників банків, які можуть бути залучені до схем відмивання грошей шляхом передньої згоди із злочинцями, або ж через ненавмисні дії, пов'язані із недостатньою кваліфікацією, неухважністю чи безвідповідальністю працівника [4].

Інформаційний ризик виник разом із швидкими темпами розвитку комунікації. Такі ризики пов'язані з витоком, викраденням, знищенням чи втратою важливої для діяльності банку інформації, або ж використання фінансовою установою неправдивих чи не підтверджених відомостей, які стають причиною прийняття помилкових рішень, а також розповсюдження інформації на ринку, яка псує імідж і несе небезпеку суб'єкту, призводить до матеріальної та моральної шкоди [10].

Юридичний ризик може виникати внаслідок недотримання вимог чинного законодавства, або навпаки певних недопрацювань в нормативній базі, через які працівник може пропустити певні важливі моменти під час проведення операцій.

Технологічний ризик пов'язаний із ризиком втрат банку через використання технічних носіїв чи обладнання. Виникнення такого виду ризику є наслідком збоїв комп'ютерної техніки або мереж зв'язку, помилками у моделях кодування, недосконалістю в інформаційних підсистемах, збоїв у системі електронних платежів банку тощо. Рівень технологічного ризику може бути різний та оцінюється розміром збитків банку, понесених в результаті тих чи інших технологічних та технічних помилок і виділених сум та часу на їх усунення.

Перелічені вище види ризику здебільшого мають зовнішнє походження. Проте слід констатувати, що внутрішнє середовище банку також може генератором ризику використання банку для цілей відмивання грошей. Оцінка практичної діяльності банківських установ та рекомендацій структур, що функціонують у сфері протидії відмиванню грошей, дозволяє виокремити низку чинників, які сприяють зростанню рівня ризику:

- частка високоризикованих клієнтів;
- використання електронного банкінгу;
- застосування приватного банкінгу;
- кількість міжнародних валютних рахунків;
- обсяг грошових переказів;
- кількість банків-кореспондентів;
- наявність операцій з фінансовими установами високоризикованих країн;
- плинність кадрів.

Виходячи з цього, наш підхід передбачає виділення трьох категорій внутрішніх ризиків, що додатково до зовнішніх, можуть мати наслідком зростання ризику використання банку для відмивання грошей – ризику ідентифікації, операційного та кадрового ризиків (рис. 4).

Ризик ідентифікації	Операційний ризик	Кадровий ризик
<ul style="list-style-type: none"> • виникає внаслідок недостатньої уваги банку до нових клієнтів, що призводить до зростання частки високоризикованих клієнтів у клієнтській базі 	<ul style="list-style-type: none"> • пов'язаний з орієнтацією банку на здійснення високоризикованих операцій, що можуть бути вразливими щодо відмивання грошей (електронний банкінг, приватний банкінг, грошові перекази та ін.) 	<ul style="list-style-type: none"> • виникає в разі недостатньої професійної майстерності чи досвіду працівників банку, високої плинності кадрів або й залучення працівників банку до реалізації схем відмивання грошей

Рис. 4. Ризики внутрішнього середовища банку

Джерело: власна розробка авторів

Таким чином, ймовірність залучення банку до операцій з відмивання грошей залежить також від ефективності підходів до ідентифікації і верифікації клієнтів, ступеня використання високоризикованих операцій, та професійної майстерності чи досвід працівників банку.

Наслідком прояву ризику використання банку для легалізації кримінальних доходів є неминучі втрати, погіршення фінансового стану та навіть банкрутство. Передовсім, такі втрати можуть бути зумовлені необхідністю сплати штрафів за невиконання вимог чинного законодавства України, а також конфіскацією банківських активів правоохоронними органами у разі виявлення фактів проведення фінансових операцій з активами, що мають кримінальне походження. Окрім цього, у випадку розслідування справ щодо залучення

банку до операцій з відмивання грошей, зростає ймовірність прийняття негативних для банківської установи судових рішень. Внаслідок цього може значно погіршитись фінансовий стан банку. У випадку поширення інформації щодо причетності банку до схем легалізації коштів, його співпрацю з кримінальними структурами, а також недоліки в операційній діяльності банку, у клієнтів може виникнути недовіра та сумніви до його надійності. Це, в свою чергу, може спровокувати значне погіршення ліквідності банку внаслідок непередбаченого суттєвого вилучення коштів з рахунків вкладниками. Окрім цього, доведення співучасті банку у відмиванні кримінальних коштів, матиме своїм наслідком не лише фінансові втрати, а й відкликання ліцензії та припинення діяльності установи.

Окремо слід зупинитися на репутаційних втратах банку у разі доведення його участі в операціях, пов'язаних із відмиванням грошей. Погіршення репутації банку на ринку може мати своїми наслідками: зниження курсу акцій та ринкової капіталізації; обмеження щодо діяльності банку на міжнародних ринках чи відмову від продовження спільної роботи з банками-кореспондентами, через бажання останніх мінімізувати власні ризики щодо ймовірності бути залученим у злочинні схеми, пов'язані із відмиванням грошей; падіння кредитного рейтингу банку та зростання вартості запозичень; уповільнення проведення транзакцій клієнтів банку іноземними банками-кореспондентами і платіжними системами з огляду на наявність потреби детальнішої перевірки документів та бенефіціарів транзакцій, щоб мінімізувати власні комплаєнс-ризики іноземних банків; відхилення платежів із подальшим поверненням коштів відправнику чи замороження коштів за сумнівними транзакціями; скорочення числа клієнтів банку у зв'язку з їх небажанням мати стосунок з установою, пов'язаною із рухом кримінальних грошових потоків, а також несприятливими очікуваннями щодо фінансової стійкості банку.

Ураховуючи викладені вище потенційні наслідки залучення банків до схем легалізації кримінальних доходів, питання побудови системи управління ризиками легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, набуває критично важливого характеру. Така система має застосовувати ризик-орієнтований підхід та підтримувати в актуальному стані інформацію щодо оцінки ризиків, притаманних діяльності самого банку, та ризику його клієнтів. При якісному проведенні банком контролю та здійсненні комплексної оцінки ризиків, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних від протиправних дій, будь-яка банківська установа матиме змогу застосовувати своєчасні методи захисту та перевірки як при встановленні відносин із клієнтом, так і безпосередньо під час моніторингу грошових переказів клієнта упродовж всього часу його обслуговування. Правильно розроблена та систематизована процедура з виявлення ймовірних ризиків допоможе банкам сконцентрувати увагу на тих клієнтах та їх рахунках, що потенційно мають найбільш ризикові характеристики з точки зору ймовірності відмивання грошей, а також належним чином оцінити вразливості операційної інфраструктури банку до проникнення грошових потоків сумнівного походження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ризики банків щодо залучення до процесу відмивання кримінальних доходів мають значний негативний вплив як на саму фінансову установу, так і на державу в цілому. Їх специфікою є те, що дослідити, виявити та попередити подібні ризики доволі складно. Проте кращі на сьогодні зарубіжні практики свідчать, що дотримання належних процедур та стандартів у діяльності банків значною мірою дозволяє обмежити обсяги операцій з легалізації доходів, які не мають законного джерела походження.

В Україні система запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, функціонує вже тривалий період часу. У той же час, рівень її ефективності не можна назвати високим. Передовсім це стосується правових аспектів пов'язаних із розслідуваннями фінансових злочинів, притягненням до відповідальності ініціаторів операцій з відмивання грошей, замороження чи конфіскації активів, набутих злочинним шляхом. Поряд з тим, вдосконалення потребують у внутрішньобанківські системи запобігання і протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. З метою зведення до мінімальної кількості операцій з відмивання коштів кримінального походження через банки та зменшення негативного впливу ризику, зумовленого такими операціями, на банківську установу, слід підвищити якісний рівень первинного фінансового моніторингу, зокрема процедури ідентифікації клієнтів та моніторингу їх транзакцій. Важливу роль також відіграє коректна оцінка ризиків, імплементація передових технологій у процес управління ризиками, та посилена увага до потенційних вразливостей операційного та інфраструктурного характеру.

Значною мірою зниження ризику залучення банків до операцій з легалізації кримінальних доходів залежить від екзогенних чинників: подолання усталених тіньових процесів в економіці; відслідковування та притягнення до кримінальної відповідальності ініціаторів шахрайських схем та усіх, хто був свідомо до них залучений; реальна, а не декларативна, боротьба з корупцією та неправдивим декларування доходів публічних діячів; створення прозорої та ефективно діючої системи контролю за сплатою податків; упередження можливостей для фінансування бізнесом, що функціонує на території України, терористичних організацій на окупованих територіях тощо.

Усі перелічені чинники є безпосередніми каталізаторами для руху грошових потоків кримінального походження через банки. З огляду на масштаби корупції обсяги подібних коштів в Україні коштів сягають захмарних сум, тому отримані хабарі неодмінно будуть інтегруватися та узаконюватися внаслідок різних махінацій. Варто зазначити, що процвітання корупції відбувається не лише завдяки особам, які вимагають хабарі за ті чи інші послуги, але й громадянам, які свідомо за рахунок хабаря хочуть отримати певні переваги чи доступ до ресурсів або повноважень. Тому варто розробити програми та заходи для розширення свідомості та відповідальності громадян щодо хабарництва.

Приховування публічними особами частини власних доходів також підсилює процеси відмивання грошей та загрожує стабільності економіки. Невідповідність між офіційно задекларованими доходами та реальними витратами публічних осіб в Україні є «традиційною» та не викликає належної уваги з боку структур, уповноважених державою на реалізацію функцій із забезпечення економічної безпеки.

Фінансування тероризму небезпечно тим, що терористичні дії підривають національну безпеку країни та спонукають розквіт злочинності. Пий час фінансування таких заходів завжди є вигодонабувачі, які не переймаються життям людей, що знаходяться в епіцентрі терористичних дій. Фінансування тероризму дуже часто неможливе без руху коштів кримінального походження, і Україна у цьому відношенні не виняток. Зважаючи на це, завдання протидії фінансуванню терористичних організацій слід розглядати як одне із ключових для банківського сектора на сучасному етапі.

Таким чином, зниження ризику залучення банків до операцій з відмивання грошей може бути досягнуто за умови поєднання зусиль банківського сектора та органів державної влади, формування комплексної системи запобігання виникненню кримінальних грошових потоків і проникненню таких потоків зовні. Зменшення обсягів коштів кримінального походження, які функціонують в економіці країни, ми вважаємо обов'язковою передумовою для ефективної діяльності банківських систем протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму.

Список використаних джерел.

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: [монографія]: у 2-х т. Т. 2: Безпека фінансових інститутів. К.: УБС НБУ, 2014. 715 с.
2. Баранов Р.О. Сучасні схеми відмивання злочинних коштів у світі та в Україні. *Public administration aspects*. 2015. 3(7-8), С. 62-69.
3. Бережний О. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків. *Вісник НБУ*. 2009. № 4, с. 3.
4. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореферат дис. канд. екон. наук : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». 2009. 21 с.
5. Глущенко О. О., Семеген І.Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід. К.: УБС НБУ. 2014. 386 с.
6. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>
7. Керівництво ФАТФ – Застосування ризик-орієнтованого підходу для банківського сектора. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Banking-Sector.pdf>
8. Коваленко В. В. Ризики відмивання грошей через банківську систему в умовах розвитку цифрової економіки. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-2 (52). С. 83-93.
9. Колодізев О. М., Плєсқун І. В. Фінансовий моніторинг у банках України: сутність і визначення проблем реалізації в сучасних умовах розвитку економіки. *Управління ризиком*. 2017. №3-4, С.189-190.
10. Примостка Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління: монографія: Міністерство освіти і науки України. Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». КНЕУ, 2008. 129 с.
11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України за станом на 10.04.2020. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
12. Секрети фінмоніторингу. До яких клієнтів у банку не може бути запитань. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/10/3/629729/>
13. Уткіна О. В. Характеристика управління банківським ризиком відмивання коштів/фінансування тероризму та напрями його вдосконалення: *Фінансовий простір*. 2019. № 4, С. 217-220.
14. Campbell-Verduyn, M. Bitcoin, crypto-coins, and global anti-money laundering governance. *Crime, Law and Social Change*. 2018. 69(2). P. 283-305.
15. Caldera, J., Hain, J. M., & Sherlock, K. Enhanced automated anti-fraud and anti-money-laundering payment system *U.S. Patent Application No. 14/846,169*. 2016.
16. Irwin, Angela & Choo, Kim-Kwang Raymond & Liu, Lin. An analysis of money laundering and terrorism financing typologies. *Journal of Money Laundering Control*. 2011. 15. P. 85-111.
17. Masciandaro, Donato. *Global Financial Crime: Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres*. Taylor & Francis. 2017.
18. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism. Basel Committee on Banking Supervision. June 2017. Retrieved from: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf>
19. Weber, M., Chen, J., Suzumura, T., Pareja, A., Ma, T., Kanazashi, H., & Schardl, T. B. Scalable graph learning for anti-money laundering: A first look. *arXiv preprint*. 2018. Retrieved from: <https://arxiv.org/abs/1812.00076>

References.

1. Baranovskyi, O.I. (2014), *Filosofia bezpeky. T. 2: Bezpeka finansovykh instytutiv* [Philosophy of security. vol.2. Security of financial institutions], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.

2. Baranov, R.O. (2015), "Modern schemes of money laundering in the world and in Ukraine", *Public administration aspects*, vol. 3(7-8), pp. 62-69.
3. Berezhny, O. (2009), "Risks of using banks services for the legalization of illegal incomes and terrorism financing in the system of banks risks", *Visnyk NBU*, vol. 4, p. 3.
4. Bolhar, T. M. (2009), "Financial security of banks in conditions of market transformation of the economy in Ukraine", PhD Thesis, Money, finance and credit, SHEI «Ukrainian academy of banking of the National Bank of Ukraine».
5. Hlushchenko, O. O. and Semehen, I.B. (2014), *Antylehalizatsiynny finansovyy monitorynh: ryzyk-oriyentovanyy pidkhid* [Antilegalization financial monitoring: risk-based approach], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
6. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2020), "Report of The state financial monitoring service of Ukraine 2019", available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf> (Accessed 22 April 2020).
7. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2020), "Risk-based approach guidance for the banking sector", available at: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk-Based-Approach-Banking-Sector.pdf> (Accessed 22 April 2020)
8. Kovalenko, V. V. (2019), "Risks of money laundering through the banking system in a digital economy", *Biznes-navihator*, vol. 3-2 (52), pp. 83-93.
9. Kolodizyev, O. M. and Pleskun, I. V. (2017), "Financial monitoring at banks in Ukraine: essence and definition of problems of realization in modern conditions of economic development", *Upravlinnya ryzykom*, vol. 3-4, pp. 189-190.
10. Prymostka, L. O. (2008), *Bankivs'ki ryzyky: teoriya ta praktyka upravlinnya* [Bank risks: management theory and practice], Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny: Derzhavnyy vyshchyy navchal'nyy zaklad «Kyyivs'kyi natsional'nyy ekonomichnyy universytet im. Vadyma Het'mana», Kyiv, Ukraine.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On preventing and counteracting to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing, and financing proliferation of weapons of mass destruction", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>. (Accessed 10 April 2020)
12. Ukrayinska Pravda (2017), "Secrets of financial monitoring. Which customers of the bank may not have questions", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/10/3/629729/> (Accessed 10 April 2020)
13. Utkina, O. V. (2019), "Characteristics of Money Laundering / Terrorist Financing Risk Management and Areas of Improvement", *Finansovyy prostir*, vol. 4, pp. 217-220.
14. Campbell-Verduyn, M. (2018), "Bitcoin, crypto-coins, and global anti-money laundering governance", *Crime, Law and Social Change*, vol. 69(2), pp. 283-305.
15. Caldera, J., Hain, J. M. and Sherlock, K. (2016), "Enhanced automated anti-fraud and anti-money-laundering payment system", *U.S. Patent Application*, vol. 14/846, pp. 169.
16. Irwin, A. Choo, K.-K. R. and Liu, L. (2011), "An analysis of money laundering and terrorism financing typologies", *Journal of Money Laundering Control*, vol. 15, pp. 85-111.
17. Masciandaro, D. (2017), *Global Financial Crime: Terrorism, Money Laundering and Offshore Centres*, Taylor & Francis, London, UK.
18. The official site of The Basel Committee on Banking Supervision (2017), "Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism", available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf> (Accessed 21 April 2020)
19. Weber, M. Chen, J. Suzumura, T. Pareja, A. Ma, T. Kanezashi, H. and Schardl, T. B. (2018), "Scalable graph learning for anti-money laundering: A first look", *arXiv preprint*, available at: <https://arxiv.org/abs/1812.00076> (Accessed 25 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 28.04.2020 р.